

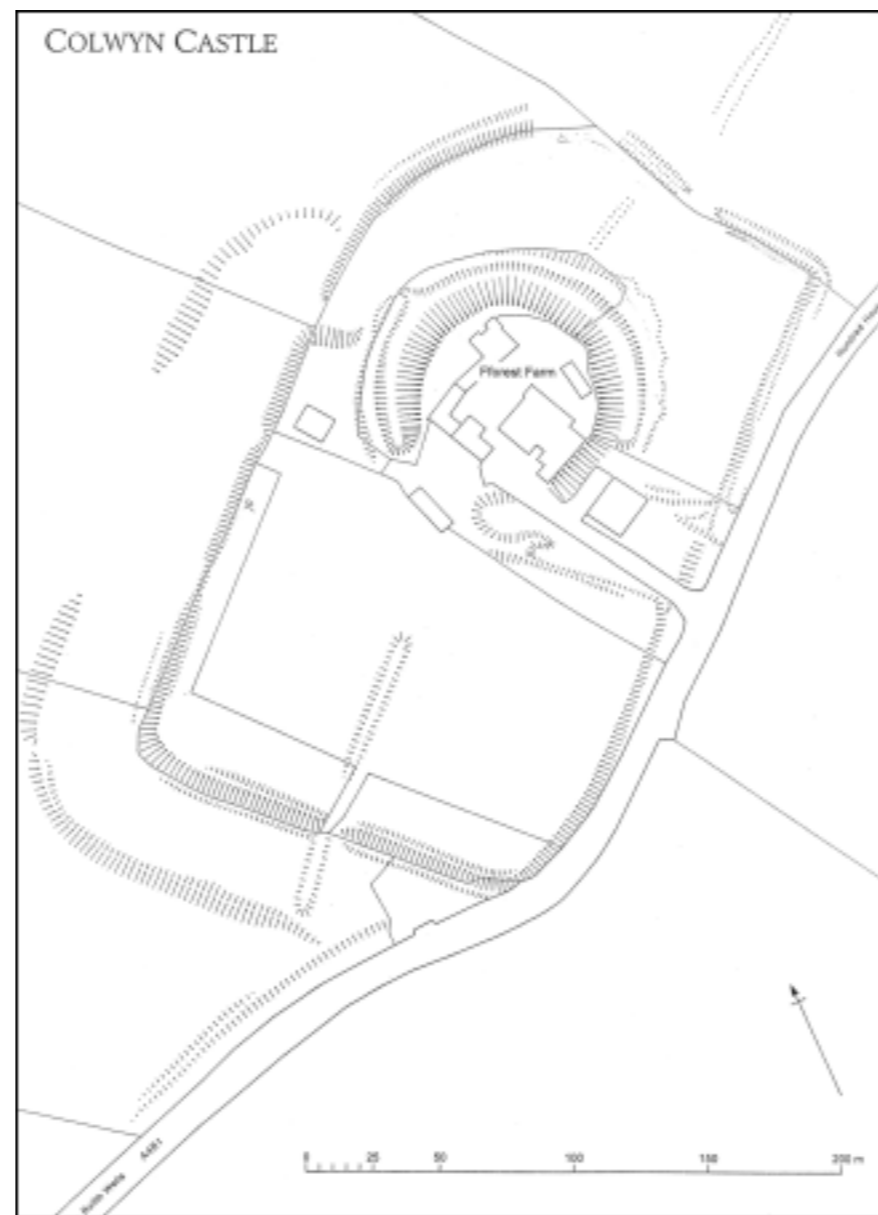
darganfod Rhufeiniaid

Mae digon i'w ddysgu o hyd am y Rhufeiniaid yng Nghymru – dyfalu'n fwy manwl llwybrau byddin Rhufain wrth iddi goncro'r wlad, dysgu am y tai a adeiladodd y Rhufeiniaid i fyw ynddynt, ac am y ffordd roeddent yn gweithio'r tir ac yn ennill bywoliaeth.

Yn raddol, mae'r darlun o fywyd yng nghyfnod y Rhufeiniaid yng nghanolbarth Cymru'n dod yn fwy cyfan wrth i ddarnau newydd o wybodaeth ddod i'r fei, o edrych ar gnyciau anesboniadwy mewn cae, o awyrluniau, o arolygon geoffisegol ac o hapddarganfyddiadau.

Canol Cynllun diweddar o'r gaer Rufeinig yng Nghastell Colwyn, Sir Faesyfed, yn dangos manylion newydd am ffurf yr amddiffynfeydd.

Ar y dde Awyrlun yn cofnodi llinell y ffordd Rufeinig sy'n arwain at y gaer yng Nghaersws, a ddynodir gan y gefnau sy'n croesi'r cae yn y tu blaen a llinell y gwrych y tu hwnt iddi.

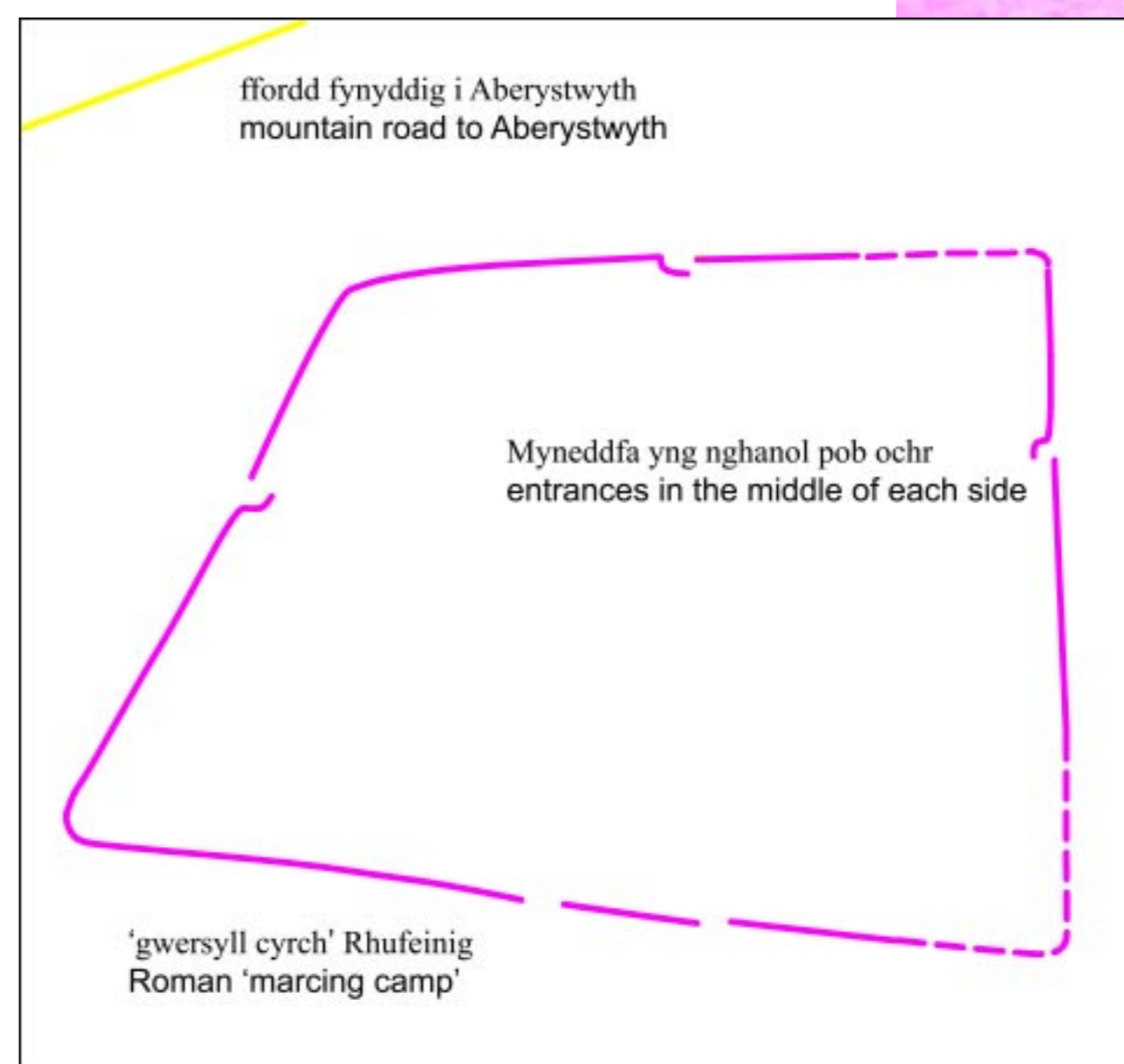

Centre Recent plan of the Roman fort at Colwyn Castle, Radnorshire, revealing new details of the form of the defences.

Right Aerial photography recording the line of the Roman road leading to the fort at Caersws, marked by the ridge crossing the field in the foreground and the hedge-line beyond.

Ar y chwith Awyrlun o'r 'gwersyll cyrch' Rhufeinig dros dro yn Esgair Perfedd ger Rhaeadr Gwy (ger y ffordd fynyddig i Aberystwyth). Fe'i cynrychiolir gan loc hirsgwar ysgafn, gyda chorneli crwn a mynedfa yng nghanol pob ochr.

Ar y dde Gallwn ddweud, o blotio maint y gwersyll, ei fod yn darparu llety ar gyfer byddin o 3,000-4,000 o filwyr ar ryfelgyrch, yn ôl pob tebyg. Mae'r cloddiau mewnol crwm ger y mynedfeydd yn nodweddiadol o geirydd y ganrif 1af.

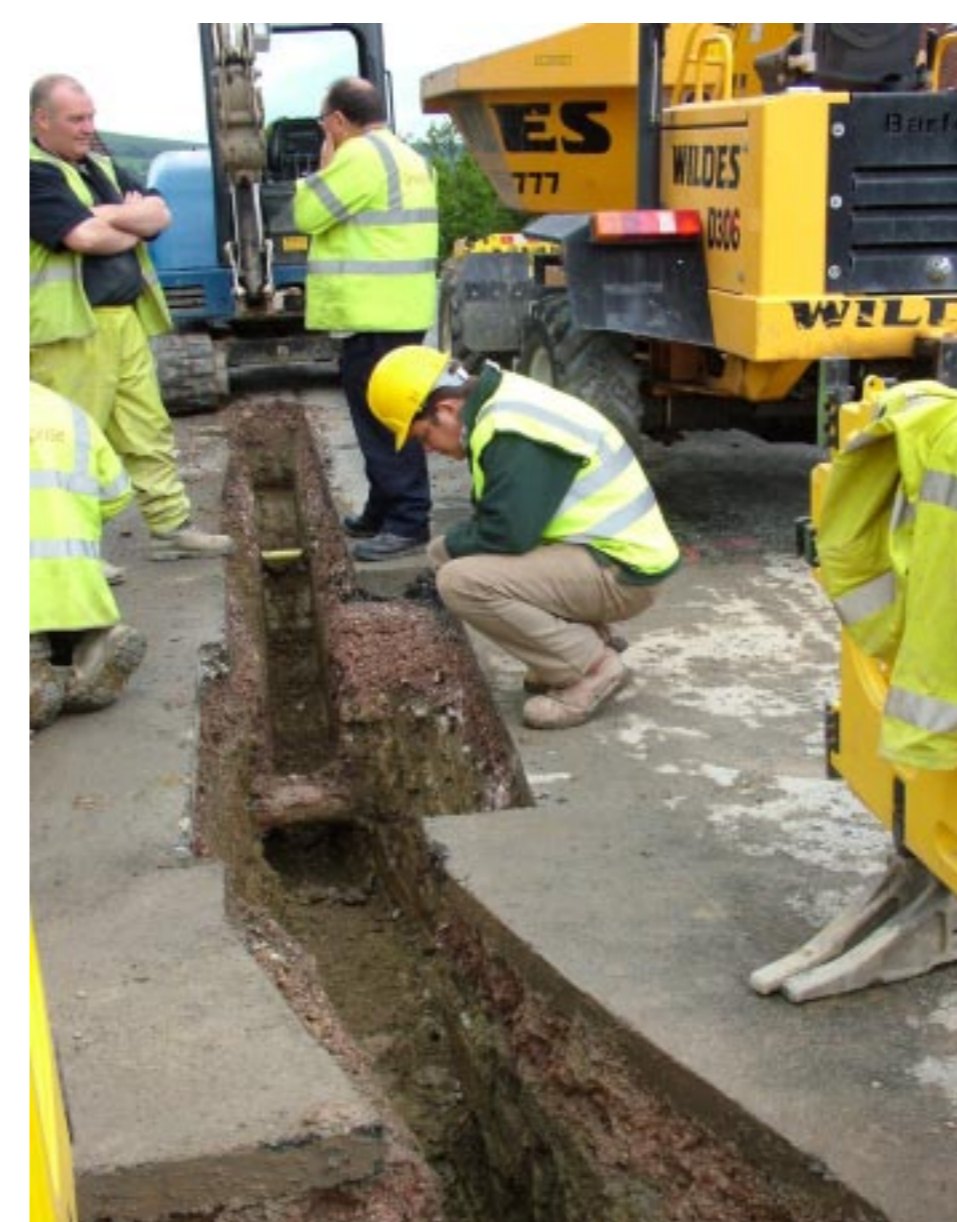
Left Aerial photograph of the temporary Roman 'marching camp' at Esgair Perfedd near Rhayader (close to the mountain road to Aberystwyth) represented by a slight rectangular enclosure with rounded corners and entrances at the middle of each side.

Right By plotting out the size of the camp we can tell that it probably housed a force of 3,000-4,000 soldiers on campaign. The curving internal banks at the entrances are typical of 1st-century forts.

Ar y chwith Gwaith cloddio'n mynd rhagddo ar odyn teils Rufeinig na wyddys amdani ynghynt, i'r gogledd o'r gaer yng Nghaersws. Roedd yr odyn yn cynhyrchu teils hirsgwar a rhai wythonglog, ar gyfer llety'r swyddogion yn y gaer mae'n debyg.

Ar y dde Trwy gadw llygad ar weithrediadau gosod pibelli, fel sydd yma yng Nghaersws, gallwn adeiladu llun yn raddol o faint yr anheddiad sifilaidd Rhufeinig oedd wedi'i gysylltu â'r gaer.

Isod ar y dde Glain Rhufeinig glas a gwyn o wydr a ddarganfuwyd yn ddiweddar ger caer Rufeinig Aberhonddu.

Left Excavations in progress on a previously unknown Roman tile kiln north of the fort at Caersws. The kiln produced rectangular and octagonal tiles, probably for the officers' quarters in the fort.

Right By keeping an eye during pipe-laying operations, as here in Caersws, we can gradually build up a picture of the extent of the Roman civilian settlement attached to the fort.

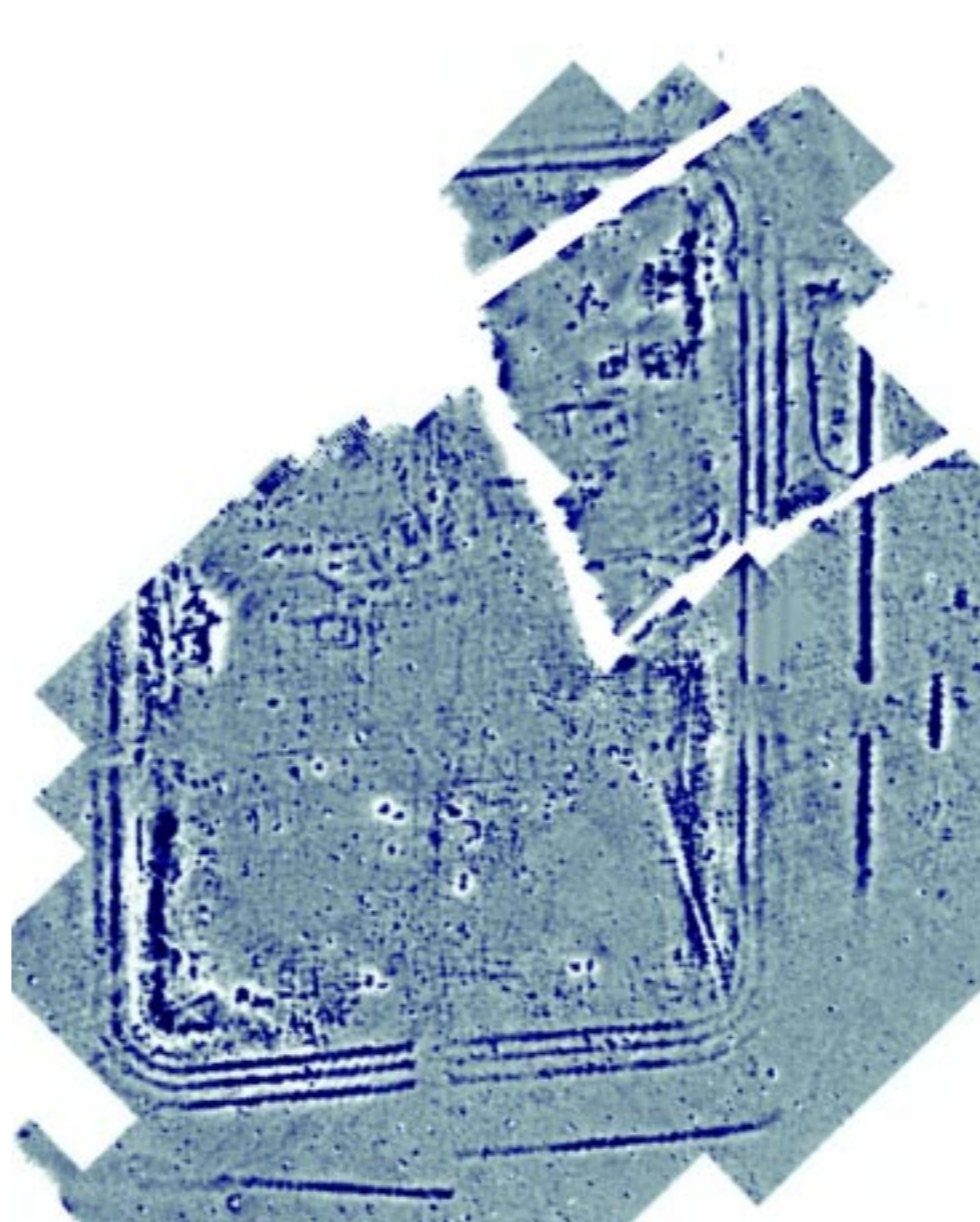
Below right Blue and white Roman glass bead recently found near Brecon Gaer Roman fort.

Ar y chwith Arolwg geoffisegol ar waith ar y gaer gynharaf o'r ddwy gaer Rufeinig yng Nghaersws. Mae'r offeryn yn datgelu amrywiadau ym maes magnetig y ddaear, sy'n dangos lleoliad ffosydd ac aelwydydd wedi'u claddu.

Canol Dengys canlyniadau'r arolwg geoffisegol ffos amddiffynnol allanol, tair ffos fewnol, mynedfeydd tua chanol pob ochr, ac olion blociau barics o bren.

Ar y dde Model rhithwir o amddiffynfeydd y gaer gynharach yng Nghaersws, ar sail y dystiolaeth geoffisegol.

Left Geophysical survey in progress on the earlier of the two Roman forts at Caersws. The instrument detects variations in the earth's magnetic field which shows up buried ditches and hearths.

Centre The results of the geophysical survey shows an outer defensive ditch, three inner ditches, entrances towards the middle of each side, and traces of timber barrack blocks.

Right Virtual reality model of the defences of the earlier fort at Caersws based on the geophysical evidence.

